

НЕБАБА Н. О.

Університет митної справи та фінансів

ЧИМШИР Г. В.

Дунайський інститут Національного університету «Одеська морська академія»

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ

Організація, забезпечення і здійснення інноваційної діяльності підприємствами малого бізнесу мають природні особливості. У статті обґрунтовано підвищення значущості інноваційного підприємництва, зокрема малого. Визначено особливостей сектору малого бізнесу. Визначено критерії визнання підприємств малого бізнесу інноваційними, запропоновано нові ознаки їх класифікації та визначено види підприємств. Обґрунтовано «сильні» та «слабкі» властивості підприємств малого бізнесу у сфері інноваційної діяльності у порівнянні з великими компаніями. Визначено особливості інноваційної діяльності підприємств малого бізнесу за такими напрямками: специфіка управління; організація інноваційної діяльності; співробітництво з партнерами (великими, середніми та малими підприємствами, університетами); формування бази фінансових ресурсів; формування інноваційної бізнес-моделі; комерціалізація інновацій. Відзначено, що масштаби, інтенсивність та результативність інноваційної діяльності підприємств малого бізнесу критично залежить від зовнішніх умов, що зумовлює велику значущість державної політики. Сформульовано основні детермінанти розвитку інноваційної діяльності підприємств малого бізнесу, охоплюючи макро-, мезо- та мікрорівень.

Ключові слова: інноваційне підприємництво, малі підприємства, інноваційна діяльність, управління, організація, співробітництво, фінансові ресурси, бізнес-модель, комерціалізація.

NATALIA NEBABA

University of Customs and Finance (Dnipro, Ukraine)

HANNA CHYMSHYR

Danube Institute of the National Maritime Academy «Odessa Maritime Academy» (Izmail, Ukraine)

INNOVATIVE ACTIVITY OF SMALL ENTERPRISES: THEORETICAL FUNDAMENTALS OF RESEARCH AND FEATURES OF IMPLEMENTATION

As world experience shows, small business can be a generator of many innovations, including large enough technologies. The innovative function of small business in particular has intensified in today's digital economy, where it has more opportunities to create and promote innovation, including information technology (IT). Small businesses (small businesses) have proven that they can play an important and specific role in the national innovation system because they have natural advantages. Increasing the innovative activity of small businesses is necessary in Ukraine, especially in the IT sector, which is becoming increasingly important in terms of contributing to economic growth.

The organization, provision and implementation of innovative activities by small enterprises are specific, compared to large and even medium-sized enterprises. Therefore, for the development of small innovative entrepreneurship it is necessary to determine the features of innovative activity of small enterprises.

The organization, provision and implementation of innovative activities by small enterprises have natural features. The article substantiates the increasing importance of innovative entrepreneurship, in particular small. The peculiarities of the small business sector are determined. The criteria for recognizing small enterprises as innovative are determined, new features of their classification are proposed and the types of enterprises are determined. The "strong" and "weak" properties of small enterprises in the field of innovation in comparison with large companies are substantiated. Peculiarities of innovative activity of small enterprises in the following areas are determined: specifics of management; organization of innovation activity; cooperation with partners (large, medium and small enterprises, universities); formation of the base of financial resources; formation of an innovative business model; commercialization of innovations. It is noted that the scale, intensity and effectiveness of innovation activities of small enterprises critically depend on external conditions, which determines the great importance of public policy. The main determinants of the development of innovative activity of small enterprises are formulated, covering the macro-, meso- and micro-level.

Key words: innovative entrepreneurship, small enterprises, innovative activities, management, organization, cooperation, financial resources, business model, commercialization.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Як показує світовий досвід малий бізнес може бути генератором великої кількості інновацій, у тому числі достатньо великих технологій. Особливо інноваційні функції малого бізнесу посилилась у сучасній цифровій економіці, де в нього з'явилися більш широкі можливості створення і просування інновацій, включаючи інформаційні технології (ІТ). Підприємства малого бізнесу (малі підприємства) довели, що вони можуть відігравати важливу і специфічну роль у національній інноваційній системі, тому що мають природні переваги. Підвищення інноваційної активності малого бізнесу є необхідним в Україні, особливо у секторі ІТ, який стає все більш важливим з точки зору внеску в економічне зростання.

Організація, забезпечення і здійснення інноваційної діяльності малими підприємствами є специфічними, порівняно з великим і навіть середніми підприємствами. Тому для розвитку малого інноваційного підприємництва необхідно визначити особливості інноваційної діяльності малих підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Сутності, перевагам, особливостям діяльності та розвитку малих підприємств присвячені праці таких вчених-економістів, як: О. Ахунзянова [1], З. Варналія [2], В. Варфоломєєвої [3], Н. Гришиної [4], І. Колодяжної [5], А. Бутенка, М. Войнаренка, В. Ляшенка [6], В. Орлової [7, 8], С. Манцурова, С. Ващаєва [9], Р. Умерова [10] та ін. Незважаючи на велику увагу, малодослідженими залишаються особливості здійснення інноваційної діяльності малих підприємств. За цим напрямом не сформовано цілісної теоретичної бази дослідження і блоку практичних рекомендацій.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

В сучасних умовах господарювання для розвитку малого інноваційного підприємництва необхідно визначити особливості інноваційної діяльності підприємств малого бізнесу.

Формулювання цілей статті

Мета дослідження: розробити класифікацію підприємств малого бізнесу, які займаються інноваціями, та визначити особливості їх інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу

Розвиток і підвищення значущості інноваційного підприємництва, зокрема малого, є ознакою сучасної економіки. Особливо це стосується малих підприємств, сучасний етап еволюції яких пов'язаний з більшим фокусуванням на інноваціях. Це зумовлено визнання соціально-економічної сутності інновацій, їх визначального значення як чинника економічного розвитку, а інноваційним підприємствам як рушійної сили економіки. У сучасній парадигмі бізнес віддає перевагу інноваціям як шляху максимізації прибутку. Сучасне підприємство (антрепренерство) розглядають насамперед як інноваційне, тому малі підприємства розглядаються з точки зору: створення цінності; розробки інновацій; особливого виду людського капіталу; особливого середовища, де циркулюють знання. Тобто інноваційним стає підприємницька орієнтація, спосіб дій, шлях максимізації прибутку.

У середовищі інноваційного підприємництва особливе місце займають малі підприємствами, які мають відповідний статус у кожній державі за встановленими критеріями та здійснюють діяльність у законодавчому полі (із режимом власності). Малі підприємства у розвинених країнах утворюють досить великий і потужний сектор економіки, який охоплює широкий спектр галузей та відіграє велику роль. Діяльність малих підприємств досліджується у таких аспектах: економічному; інституціональному; соціальному; поведінковому; технологічному; комунікаційному та організаційному. В економіці малий бізнес виконує різні функції (виробничу, соціальну, ресурсну, стимулюючу тощо), але все більш важливою стає інноваційна, яка посилює інші функції. Серед особливостей сектору малого бізнесу можна виділити такі: високий рівень спеціалізації підприємств, внутрішня галузева фрагментація; множинність і неоднорідність суб'єктів; швидкість створення, розвитку і закриття підприємств; можлива частота переорієнтації; мобільність підприємств. В інституціональному плані сектор малих підприємств характеризується значним впливом неформальних інститутів, як і прямих соціальних зв'язків. При всій неоднорідності такі підприємства мають подібності: ключова роль власника; переважання горизонтальних взаємодій; різноманітність організаційних моделей; персоналізований характер відносин зі споживачами.

Малі підприємства можуть класифікуватися за традиційними критеріями: форми власності; організаційно-правові форми; особливості ринкової стратегії; види діяльності; ступінь спеціалізації; наймання працівників; призначення готової продукції (що виробляють засоби виробництва або предмети споживання); термін існування (тимчасові або постійні) тощо. Критерії визнання малих підприємств інноваційними можна сгрупувати за напрямками: 1) інноваційна активність (розробка та впровадження продуктивних, технологічних, маркетингових та інших інновацій; здійснення НДДКР, придбання і використання технологій); 2) виробництво інноваційних товарів, здійснення наукомістких послуг (обсяг вироблених інноваційних товарів, робіт, послуг; питома вага таких товарів, послуг у загальному обороті); 3) інвестування в інновації (обсяг витрат на здійснення інноваційної діяльності; витрати на НДДКР, навчання персоналу, придбання обладнання; отримання фінансових ресурсів для НДДКР і інновацій з зовнішніх джерел); 4) використання інтелектуальної власності (отримання і придбання патентів; кількість використаних об'єктів інтелектуальної власності). Класифікацію малих підприємств як суб'єктів інноваційної діяльності представлено у табл. 1.

Закон України «Про інноваційну діяльність» визначає інновації як «новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [11]. Інновації можуть бути різних видів, наприклад поділяються за: за предметом; спрямуванням; глибиною змін; поширенням; новизною; відношення до існуючого; потребами, які задовольняються; за секторами/галузями економіки; відношення до економічного циклу; відношення до ринку; виникненням.

Закон України «Про інноваційну діяльність» визначає інновації як «діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг» [11]. Інноваційна діяльність передбачає певний (інноваційний) процес, починаючи із пошуку ідеї, акумулювання знань, проведення НДДКР і закінчуючи впровадженням інновації, її адаптацією та комерціалізацією. У сфері ІТ є специфічні стадії, по-перше, масштабування, тобто

поширення інновації на нові локації чи галузі, та, по-друге, горизонтально (із системами чи технологіями аналогічного рівня) та вертикальної (із системами чи технологіями більш високого рівня) інтеграції. Інноваційна діяльність може бути: 1) постійної або ситуативною; 2) лідерською (випереджаючою) або наздоганяючою, імітуючою; 3) самостійною чи кооперативною; 4) основною (створення продукту чи технологію) або допоміжною (створення компонента іншого продукту).

Таблиця 1

Уточнюючі ознаки класифікації та відповідні види підприємств малого бізнесу

Ознака	Види
1. Характер стратегії розвитку інноваційної діяльності	підприємства з активною випереджальною стратегією; підприємства з послідовною стратегією; підприємства з адаптаційною стратегією;
2. Спеціалізація на певних інноваціях	підприємства, що діляться за видами інновацій, зокрема: за предметом (ІТ, інформаційні системи, програмне забезпечення, інформаційні продукти); за спрямуванням (передача/зберігання/обробка даних; організація; маркетинг; створення пристроїв; надання цифрових послуг; управління; забезпечення інших послуг); за секторами/галузями економіки (виробничі, торговельні, соціальні, що відносяться до сфери послуг, управлінські, інфраструктурні, інформаційні); за просторовим поширенням (глобальні, національні, регіональні, місцеві інновації);
3. Рівень технологій, які розробляються	підприємства, які орієнтуються на високі технології; підприємства, які орієнтуються на середні (за видами) технології; підприємства, які орієнтуються на низькі технології;
4. Стадії створення/зростання підприємства	підприємства на стадії зародження («seeds»); підприємства на стадії виходу на ринок («start-up»); підприємства на стадії вдосконалення бізнес-моделі («early growth»); підприємства на стадії розширення ринкових позицій («expansion»); підприємства на стадії продажу («exit»);
5. Характер зростання на ринку	підприємства, які швидко зростають; підприємства, які стало зростають у середньому темпі; підприємства, які повільно зростають; підприємства, які відчувають труднощі зі зростанням;
6. Спеціалізація на етапах інноваційного циклу або процесу (на видах робіт)	підприємства, які спеціалізуються на НДДКР; підприємства, які спеціалізуються на освоєнні і впровадженні; підприємства, які спеціалізуються на використанні і маркетингу; підприємства, які спеціалізуються на окремих видах робіт (послугах);
7. Належність проектів, що реалізуються	підприємства, які реалізують власні проекти; підприємства, які реалізують кооперативні проекти; які реалізують відкриті проекти;
8. Долучення у співробітництві	підприємства, які співпрацюють з малим і середнім бізнесом; підприємства, які співпрацюють з великим бізнесом; підприємства, які співпрацюють з університетами; підприємства, які не долучаються до співробітництва;
9. Звернення до інноваційної інфраструктури	підприємства, які взаємодіють з бізнес-інкубаторами; підприємства, які взаємодіють з венчурними фондами; підприємства, які діють у межах технологічних парків; підприємства, які не звертаються до інноваційної інфраструктури;
10. Включення в інноваційні кластери (враховуючи участь)	підприємства, які включені у кластери та виконують основні види діяльності; підприємства, які включені у кластери та виконують допоміжні види діяльності; підприємства, які не включені у кластери;
11. Джерела фінансування інноваційної діяльності	підприємства, які використовують переважно власні кошти, а також залучають з неформального ринку; підприємства, які залучають венчурний капітал; підприємства, які залучають венчурний капітал; підприємства, які отримують державну фінансову підтримку;
12. Участь в державних програмах	підприємства, які приймають участь у державних програмах підтримки інновацій; підприємства, які не приймають участь;
13. Участь у державно-приватному партнерстві	підприємства, які приймають участь у проектах ДПП; підприємства, які приймають не залучені до ДПП.

Малі підприємства можуть бути повноцінними суб'єктом інноваційної діяльності у різних її проявах, реалізуючи відповідні ідеї, задуми, знання, спроможність. Потрібно зазначити, що малі підприємства можуть самостійно займатись різними видами інноваціями, повним циклом їх розробки або певними стадіями. Також малі підприємства бути учасником кооперативних інноваційних процесів, які об'єднують різні підприємства, або виконавцем окремих видів робіт або проведення окремих стадій процесів, які проводяться великими компаніями. Своєю інноваційною активністю малий бізнес також сприяє появі інновацій в цілому в економіці, чи він цікавий для великих підприємств і держави. Потрібно враховувати «сильні» та «слабкі» властивості малих підприємств у сфері інноваційної діяльності у порівнянні з великими компаніями (табл. 2).

Таблиця 2

«Сильні» та «слабкі» властивості підприємств малого бізнесу у сфері інноваційної діяльності

«Сильні» властивості	«Слабкі» властивості
стартова орієнтованість на інновації для уникнення конкуренції; швидкість створення підприємств; менші потреби у інвестиціях; схильність йти на інноваційний ризик; швидкість проникнення у нові сфери діяльності; швидкість реагування та адаптації до мінливих умов; можливості швидкої переорієнтації діяльності та зміни спеціалізації; безпосередність і простота управління, відсутність бюрократії, розподіл відповідальності, «спільне» управління; висока вмотивованість і продуктивність робітників; контакти зі споживачами, близькість до попиту; тісні відносини з постачальниками та іншими партнерами; швидкість виходу на ринок, менший термін початку окупності інвестицій;	відносно слабкий економічний потенціал, висока чутливість до погіршення економічних умов; неможливість проводити масштабні НДДКР та розробляти великі технології складність подолання адміністративних та фізичних бар'єрів, пристосування до регуляторних змін; неможливість володіти широким спектром технологічних компетенцій та складність освоєння нових; велике навантаження на власників-керівників та робітників, складність розширення штату; обмежені можливості встановлення контактів та взаємодії з іншими суб'єктами інноваційної діяльності; обмежені можливості взаємодії з партнерами та постачання товарів на великих відстанях; схильність до тіньового сектору та рентної діяльності.

Потрібно зазначити, що наведені сильні властивості реалізуються за досить сприятливих умов. Разом з тим, реалізація сильних властивостей, які породжуються переваги малих підприємств, можуть суттєво обмежуватись недосконалістю зовнішніх умов, подолання яких у більшості випадків потребує відповідного втручання держави.

Особливості інноваційної діяльності малих підприємств пропонується визначати за декількома напрямками.

По-перше, специфіка управління. Управління малим підприємством засноване на ролі власника, у якого є певна особиста стратегія, ідеї і бачення. Він мотивований самореалізацією і його позиція поширюється на найнятих робітників, які частіше за все поділяють його бачення. Визначальне значення звичайне мають інноваційні здібності власника, до яких додаються такі здібності співробітників. Вибір інноваційної орієнтації і стратегії здійснюється індивідуально керівником на основі генерування інноваційної ідеї, враховуючи наявні ресурси та можливості їх залучення. Керівник також визначає стратегічні компетенції, необхідні для інновації, у залежності від внутрішніх і зовнішніх умов тієї бази, яка визначає швидкість набуття цих компетенцій. Вибір стратегії розробки інновації і розвитку діяльності керівником включає: формування потенціалу зростання підприємства; планування дій з розробки та просування інновації; накопичення необхідних знань; аудит та посилення компетенцій; та ін. Потрібно враховувати відмінності стратегій самостійних підприємств і тих, що здійснюють інноваційну діяльність у співпраці з великим бізнесом.

У своєму зростанні малі підприємства мають кілька альтернатив: 1) збільшення масштабу діяльності і перетворення в самостійний середній або велике підприємство; 2) розширення в галузі і просторі за рахунок створення нових малих підприємств, зокрема для просторового розширення; 3) зростання після поглинання більш великими підприємствами. Зростання інноваційних підприємств залежить не тільки від особистісної стратегії і ресурсів, а також від якості розробленої інновації, її потенціалу. Малі підприємства традиційно орієнтовані переважно на локальний ринок, що визначає залежність від місцевих умов. В останні роки діяльність малого бізнесу стає все більш екстериторіальною, що особливо стосується цифрової економіки.

Розробка і реалізація інновації фактично визначає життєвий цикл МП. Успішність інноваційного процесу дозволяє підприємству вийти на ринок, рости і розвиватися далі, а невдача - веде до переорієнтації на інші інновації або традиційні види діяльності (якщо не до припинення діяльності).

По-друге, організація інноваційної діяльності, яка також відповідає специфіці малого підприємства, а саме: відсутність ієрархій і бюрократії, горизонтальні безпосередні взаємодії, гнучкість розподілу функцій і поєднання компетенцій. Організація на кожному малому підприємстві мають специфіку, яка залежить від суб'єктивних факторів та особливості інновації, яка розробляється. Саме тому ця організація може бути конкурентною перевагою окремого підприємства.

Також важливішою передумовою ефективною інноваційної діяльності малого підприємства є досягнення високого рівня самоорганізації, самоуправління, саморозвитку, що стосується працівників і колективів на основі співтворчості. Для цього підприємство повинно пройти ряд етапів своєї еволюції.

Потрібно зазначити, що малі організація інноваційної діяльності на малих підприємствах лише частково відповідає принципам інтерактивної моделі інноваційного процесу, особливо у зовнішньому середовищі. Однак ці моделі добре стосуються взаємодії всередині підприємства. У малих підприємств виникають специфічні і спрощені різновиди інтерактивної моделі; інноваційні більшою мірою організуються довільно і суб'єктивно. В рамках організації інноваційного процесу інтегруються різні функції, пов'язаних з: аналізом ринку, збором інформації і отриманням знань, проведенням НДДКР (самостійно або в партнерстві), виробництвом і просуванням продукції на ринок. Здібності до внутрішньої організації інтегруються зі здібностями діяти і співпрацювати у зовнішньому середовищі. У зовнішньому середовищі малі підприємства можуть широко включатись у різноманітні мережі (мережева модель інновацій), де є децентралізовані, неформальні, але інтегровані та інтенсивні взаємодії (комунікації, співробітництво). Безпосередньо взаємодіючий зі споживачем досить активно малі підприємства можуть використовувати модель відкритих інновацій, яка передбачає співробітництво із зацікавленими особами. Відмітними рисами малих підприємств є велика інтенсивність зовнішньої взаємодії через нестачу потенціалу і вузьку спеціалізацію. Основні особливості організації інноваційного процесу на малих підприємствах полягають у такому: залучення зовнішнього капіталу, співпраця з державними і приватними фондами, включення у підприємницькі та інноваційні мережі.

По-третє, співробітництво з партнерами, яке може бути спільною діяльністю, обміном інформацією, генеруванням нового знання, спільного використання ресурсів, а також безпосередньо розробки, освоєння і комерціалізації інновацій. За рахунок цього виходить подолати цілий ряд недоліків, обмежень і знайти нові компетенції, знання і можливості діяльності. Необхідність співробітництва також обумовлена специфікою сучасної економіки та інновацій. Співпраця в сфері інновацій має свою специфіку, пов'язану з подоланням інформаційної асиметрії, захистом інтелектуальної власності, організацією взаємодії та ін. Це також об'єктивно вимагає сприятливих умов і підтримки з боку держави. Малі підприємства взаємодіють з великими підприємствами та університетами. Співпраця між малими підприємствами часто носить неформальний характер, здійснюється в рамках підприємницьких й інноваційних мереж. За рахунок цього забезпечується: спільна розробка і маркетинг інновацій; спільне користування обладнанням.

Взаємодія з університетами частіше здійснюється через установи інноваційної інфраструктури. За рахунок цього малі підприємства отримують доступ до теоретичних і прикладних знань; підтримку в розробці та освоєнні інновацій, а також можуть залучити вчених і студентів на роботу. Окремим напрямом є співробітництво малих підприємств з великим бізнесом. За рахунок цього вони: продають розробки; надають послуги; залучають інвестиції; виконують корпоративні замовлення на постійній основі.

Окремим напрямом функціонального співробітництва та інтеграції є включення в територіальні кластери. Інноваційність кластерів сприяє залученню малих підприємств до спільної інноваційної діяльності через виробничі ланцюжки. В рамках кластерів можливо тісне партнерство між малими підприємствами. Складність трансакцій в сфері інновацій вимагає спеціальних механізмів взаємодії, в т.ч. створюваних державою. Крім цього, сталість співпраці викликає необхідність поступової інтеграції малих підприємств для реалізації спільних проєктів.

По-четверте, формування бази фінансових ресурсів. Формування такої бази у малих підприємствах відбувається за рахунок власних ресурсів, однак це джерело обмежене. Зовнішні ресурси залучаються, перш за все, за рахунок неформального (родичі, друзі) і формального ринків (венчурні фонди, кредитні установи), а також за рахунок державних грантів та іншої підтримки. Велику роль у цьому плані можуть відігравати бізнес-інкубатори.

Основними статтями витрати підприємців на інноваційну діяльність у форматі малих підприємств є: 1) придбання наукових, технічних та аналітичних знань; 2) аналіз ринку та конкурентного середовища, а також регуляторних норм; 3) взаємодією з органами влади, встановленням контактів із споживачами і партнерами; 4) придбання комп'ютерної техніки та іншого обладнання залежно від галузі діяльності; 5) додаткові витрати на інноваційну діяльність, захист інтересів, контроль і управлінням ризиками. Тобто виникають інформаційні, комунікаційні, трансакційні, інноваційні витрати, які може знижувати держава, зменшуючи «бар'єрів входу» у інноваційну сферу для малих підприємств.

По-п'яте, формування інноваційної бізнес-моделі. Це представляє собою обґрунтування і опис логіки господарської діяльності відповідного інноваційного спрямування, особливості створення цінності, фокусує увагу на окремих елементах ринкової стратегії. Бізнес-модель малого підприємства проєктується «від» інновацію, коли вона оформляється у готовий продукт. Модель може значно змінюватися в процесі виходу на ринок і коригуватися.

Бізнес-модель включає такі основні елементи: 1) вибір виду економічної діяльності та споживача (бізнес, населення, держава); 2) концептуалізація інноваційного продукту; 3) ключові процеси (НДДКР, розробка IT, маркетинг тощо); 4) ключові ресурси (фінанси, знання, людський капітал); 5) вибір ключових партнерів (великі, середні та малі підприємства, університети, держава); 6) джерела доходів, відносини з клієнтами; 7) структура витрат. Важливою особливістю малих підприємств є інтеграція інноваційної здатності, різних знань і навичок, а також різних видів діяльності, включаючи НДДКР, виробництво і послуги. Бізнес-модель будується в залежності від особливостей інновації, для чого необхідно визначити ціннісне пропозицію, галузь, цільовий сегмент ринку, необхідну конфігурацію активів, модель ціноутворення, мережа постачальників тощо. На цій основі розробляється стратегія розвитку підприємства. Новий продукт «проєктується» в залежності від зовнішніх умов, що створюються великим спектром чинників макроекономічного, галузевого і соціального характеру.

По-шосте, комерціалізація інновації. Просування інновацій малими підприємствами здійснюється, перш за все, в рамках локального ринку. У той же у IT-секторі є можливості закордонного та глобального поширення, що звичайно потребує певних ресурсів для вивчення ринку, маркетингу, формування каналів збуту, реклами. У сфері IT просування відбувається у кілька ітерацій зі зміною продукції і бізнес-моделі, а також із масштабуванням. В ході таких ітерацій накопичується експертиза ринку. У кожній галузі еволюційно сформувались декілька основних моделей монетизації інновацій, особливо в IT. Однак у цьому також можуть відбуватися певні варіації. Значні можливості для малих підприємств створюють цифрові платформи.

Масштаби, інтенсивність та результативність інноваційної діяльності малих підприємств критично залежить від зовнішніх умов, які охоплюють економічну кон'юнктуру, спеціальні умови: інститути, зв'язки з наукою, підприємницькі мережі, інноваційну і цифрову інфраструктуру, державну підтримку. У контексті цих умов спеціальних умов розглядаються спроможності малих підприємств до оцінки ситуації, визначення, стратегічного управління, самоуправління, комунікації. Це визначає можливості до адаптації, можливості подолання інерції, бар'єрів, обмежень, проблем, з якими пов'язана інноваційна діяльність.

Розвиток інноваційної діяльності представляється як динамічний процес, який передбачає зміну якості, параметрів, станів, певний стадій; є загальною універсальною властивістю та принципом пояснення активності малого бізнесу.

Макродетермінанти розвитку інноваційної діяльності малих підприємств потрібно поділяти на: 1) детермінанти держави (стратегії, законодавство, політика, стандарти, державний сектор, партнерство, підтримка, регулювання, управління); 2) детермінанти суспільства (цінності, переконання, культура, інститути, інтереси суспільства, суспільна думка чи оцінка, вимоги, стандарти, потенціал); 3) загальноекономічні детермінанти (рівень розвитку, поглиблення поділу праці, кон'юнктура, технологічний рівень, економічні закони, стимули розвитку, інститути, економічна організація і культура). Фактори розвитку інноваційної діяльності малих підприємств мезорівня потрібно поділити на групи: 1) галузі/ринки (продукт, структура галузі/ринку, інтенсивність конкуренції, вимоги споживачів, технологічний рівень, регуляторні

вимоги, стандарти); 2) бізнес-середовище (доступ і забезпеченість ресурсами, якість і вартість ресурсів, співробітництво, комунікація, кластери, партнерство з державою). На мікрорівня основними такими факторами є: цілі, інтереси, стратегія, якість управління, ресурси, інноваційний потенціал (спроможність), розробки. Також впливають зв'язки, замовлення, інвестиції, підтримка з боку великих підприємств.

Розвиток малого інноваційного підприємництва може мати велике економічне і соціальне значення, мати великий ефект з точки зору територіального і технологічного прогресу економіки, посилення економічного потенціалу, вирішення структурних дисбалансів, подолання соціальної протиріччя. Все це визначає інтереси держави. Потрібно наголосити і на тому, що у розвитку інноваційної діяльності малих підприємств певним чином зацікавлені і великий бізнес, і інституціональні інвестори. Тому ці суб'єкти також можуть бути залучені до підтримки малого інноваційного підприємництва.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Організація, забезпечення і здійснення інноваційної діяльності малими підприємствами мають природні особливості. В останні десятиліття спостерігається підвищення значущості інноваційного підприємництва, зокрема малого. Для визначення малих підприємств інноваційними запропоновано відповідні критерії, а для уточнення їх особливостей – запропоновано нові ознаки класифікації та визначено відповідні види підприємств. Потрібно також врахувати «сильні» та «слабкі» властивості малих підприємств у сфері інноваційної діяльності у порівнянні з великими компаніями. Особливості інноваційної діяльності малих підприємств потрібно визначати за такими напрямками: специфіка управління; організація інноваційної діяльності; співробітництво з партнерами; формування бази фінансових ресурсів; формування інноваційної бізнес-моделі; комерціалізація інновацій. Відзначено, що масштаби, інтенсивність та результативність інноваційної діяльності малих підприємств критично залежить від зовнішніх умов, що зумовлює велику значущість державної політики. Сформульовано основні детермінанти розвитку інноваційної діяльності малих підприємств, охоплюючи макро-, мезо- та мікрорівень. Цьому планується присвятити подальші дослідження.

Література

1. Ахунзянов О.В. Розвиток малого підприємництва в структурі національної інноваційної системи України : автореф. дис. канд. наук. 08.00.03. Краматорськ, 2016. 24 с.
2. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. 3-тє вид., стер. К.: Т-во «Знання», КОО, 2005. 302 с.
3. Варфоломєєва В.О. Підвищення якості й оптимізація управління інноваційною діяльністю в малому бізнесі. Актуальні проблеми економіки. 2006. № 7(61). С. 100–106.
4. Гришина Н.В. Підвищення ефективності використання потенціалу малого підприємництва у забезпеченні стійкого економічного зростання : дис. канд. наук. 08.00.04, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України. Одеса, 2016. 269 с.
5. Колодязна І.В. Розвиток малого інноваційного підприємництва в Україні на сучасному етапі. Проблеми сталого розвитку: економічне зростання та соціалізація. 2008. С. 279–282.
6. Модернізація механізмів розвитку малого та середнього бізнесу: моногр. / А.І. Бутенко, М.П. Войнаренко, В.І. Ляшенко та ін.; НАН України, Ін-т економіки промисловості. Донецьк, 2011. 326 с.
7. Орлова В.О. Сутність і функції малого бізнесу у сучасній економіці. Вісник ДонНУЕТ. Серія: «Економічні науки». 2011. № 3(51). С. 52–57.
8. Орлова В.О. Природні переваги малого бізнесу - основа його розвитку. Бізнес-Інформ. 2012. № 11 (418). С. 75–79.
9. Розвиток малих підприємств (статистичне оцінювання впливу на економічне зростання та конкурентоспроможність країни): монографія / І.Г. Манцуров, С.С. Ващаєв, та ін.; за ред. І.Г. Манцурова. К.: КНЕУ, 2009. 181 с.
10. Умеров Р.Е. Особливості розвитку малого підприємництва в Україні. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 10. С. 64–67.
11. Закон України Про інноваційну діяльність // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.

References

1. Ahunzjanov, O.V. (2016). Rozvytok malogo pidpriemnytva v strukturi natsionalnoi innovatsiinoi systemy Ukrainy [Development of small business in the structure of the national innovation system of Ukraine]: Ph.D. thesis abstract. Donbass State Machine-Building Academy, Kramatorsk, Ukraine.
2. Varnaliy Z.S. (2005). Male pidpriemnictvo: osnovi teorii i praktiki [Small business: basics of theory and practice]. Odessa, Ukraine.
3. Varfolomeeva, Z.S. (2006). Pidvischenya yakosti y optimizaciya upravlinnya innovatsiynou dialnistu v malomu biznesi [Improving the quality and optimization of innovation management in small business]. Aktualni problemi ekonomiki [Actual problems of economy], Vol. 7(61), pp. 100–106.
4. Gryshyna, N.V. (2016). Pidvyshhennia efektyvnosti vykorystannja potencialu malogo pidpriemnytva u zabezpechenni stijкого ekonomichnogo zrostannja [Improving the efficiency of using the potential of small business in ensuring sustainable economic growth]: Ph.D. thesis. Institute of Market Problems and Economic and Environmental Research of the National Academy of Sciences of Ukraine, Odessa, Ukraine.
5. Kolodjzhna, I.V. And Bukrina, K.A. (2018). Problemy i perspektyvy rozvytku malogo biznesu v Ukraini [Problems and prospects of small business development in Ukraine]. Sciences and education: trends and prospects, pp. 279–282.

-
6. Butenko, A.I., Voinarenko, M.P., Liashenko, V.I. et al. (2011). Modernizatsiia mekhanizmiv rozvitku malogo ta serednogo biznesu [Modernization of mechanisms for small and medium business development]. NAS of Ukraine, Institute of Industrial Economics, Donetsk, Ukraine.
 7. Orlova V.O. (2011). Sutnist i funktsii malogo biznesu u suchasniy ekonomitsy [The essence and functions of small business in the modern economy]. Visnik DonNUET, Vol. 3(51), pp. 52–57.
 8. Orlova V.O. (2012). Priroddi perevagi malogo biznesu – osnova yogo rozvitku [The natural advantages of small business are the basis of its development]. Business-Inform, Vol. 11, pp. 75–79.
 9. Manturov, I.G., Vashchaiev, S.S., Driga, S.G., et al. (2009). Rozvitok malikh pidpriemstv (statistichne otciniuvannya vplivu na ekonomichne zrostantia ta konkurentospromozhnist kraïni) [Development of small enterprises (statistical assessment of the impact on economic growth and competitiveness of the country)]. KNEU, Kyiv, Ukraine.
 10. Umierov, R.E. (2012). Osoblivosti rozvitku malogo pidpriemnitstva v Ukraini [Features of small business development in Ukraine]. Aktualni problemi ekonomiki [Actual problems of economy], Vol. 10, pp. 64–67.
 11. Verkhovna Rada Ukraine (2002). Pro innovatsiinu diialnist [On innovation activity]: Law of Ukraine no. 40-IV. Kyiv, Ukraine.

Надійшла / Paper received : 04.08.2020
Надрукована / Paper Printed : 28.09.2020